

Högre trendmässig produktivitetstillväxt

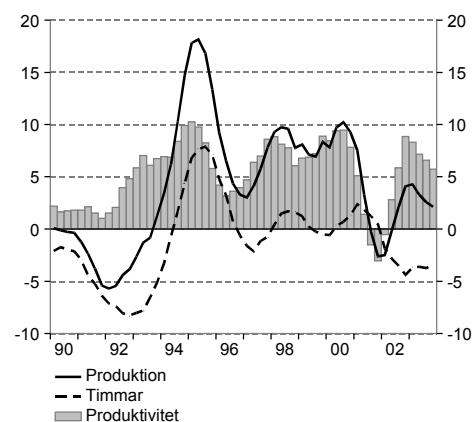
Produktiviteten fortsätter att öka påtagligt snabbt. Fjärde kvartalet i fjol var produktiviteten i näringslivet 3,7 procent högre än ett år tidigare. Till viss del beror den snabba produktivitetstillväxten på konjunkturen. Men en högre trendmässig ökningstakt, t.ex. som en följd av ökad IKT-användning, kan också ligga bakom utvecklingen.

Är den höga produktivitetstillväxten enbart cyklisk?

Produktiviteten påverkas starkt av konjunkturläget. Framförallt inom industrin samvarierar produktivitetstillväxten mycket tydligt med konjunkturen. När efterfrågan viker i en konjunkturbedgång faller vanligtvis produktionstillväxten snabbare än antalet arbetade timmar så att produktivitetstillväxten mattas av. På motsvarande sätt ökar produktivitetstillväxten snabbare tidigt i en uppgångsfas (se diagram 1). I diagram 2 till 4 har bottnarna för de fyra senaste konjunkturcyklerna markerats.¹ Produktivitetstillväxten i näringslivet är i nuvarande konjunkturläge hög i förhållande till tidigare konjunkturcykler (se diagram 2). Möjligen kan detta förklaras med att industrins konjunkturbotten i nuvarande konjunkturcykel inträffade tidigare än i övriga näringslivet (se diagram 3). Det skulle kunna tyda på att den höga produktivitetstillväxten i näringslivet beror på att både konjunkturen och produktivitetstillväxten inom industrin vände uppåt redan 2002. Detta är dock bara en pusselbit bland flera. Tjänstsektornas produktivitetstillväxt samvarierar inte lika tydligt med konjunkturen men har varit påtagligt hög de senaste två åren, även med hänsyn tagen till konjunkturläget (se diagram 4). Produktiviteten har på senare tid utvecklats starkt framförallt inom företags- och hushållstjänster.²

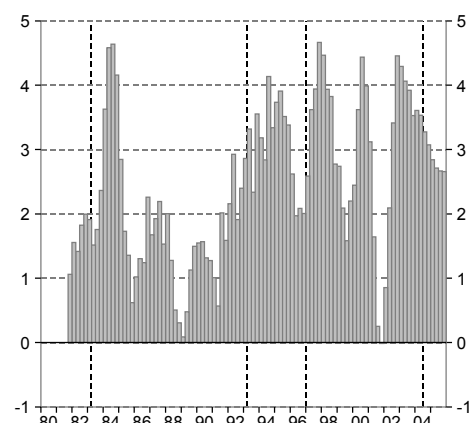
Med ekonometriska metoder kan man dela upp produktivitetstillväxten i en komponent som förklaras av konjunkturcy-

Diagram 1 Produktion och arbetade timmar i industrin
Årlig procentuell förändring, 4 kvartals glidande medelvärde

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

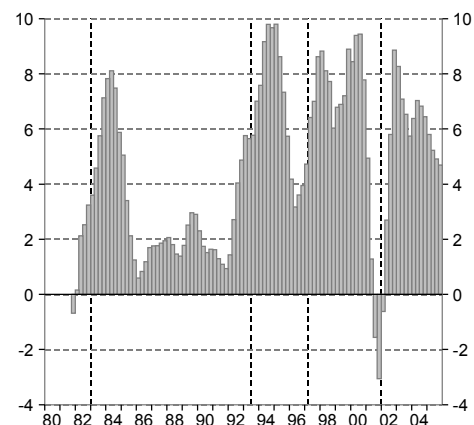
Diagram 2 Produktivitet i näringslivet
Årlig procentuell förändring, 4 kvartals glidande medelvärde

Anm. De streckade linjerna markerar konjunkturbottnar.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 Produktivitet i industrin
Årlig procentuell förändring, 4 kvartals glidande medelvärde

Anm. De streckade linjerna markerar konjunkturbottnar.

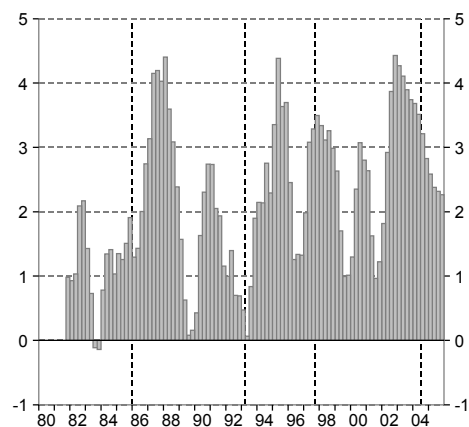
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

¹ Konjunkturbotten har bestämts genom att beräkna en trend för produktionen i respektive bransch med ett Hodrick-Prescott-filter. Konjunkturbotten har valts där skillnaden mellan trendmässig och faktisk produktion är som störst.

² Företagstjänstsektorn omfattar exempelvis uthyrningsföretag, IT-konsulter, arkitekter och forskningsföretag. Hushållstjänster är exempelvis utbildning, (privat) hälso- och sjukvård samt kultur och rekreation.

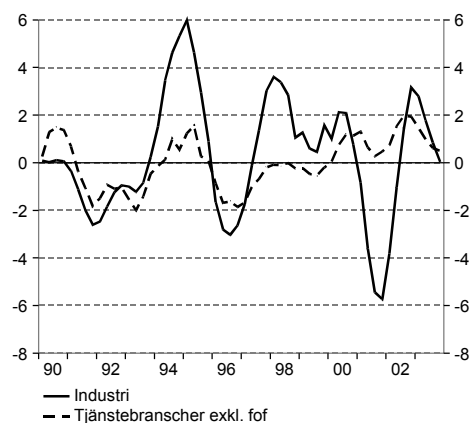
Konjunkturläget mars 2004

Diagram 4 Produktivitet i tjänstesektorn
Årlig procentuell förändring, 4 kvartals glidande
medelvärde

Anm. De streckade linjerna markerar konjunktur-
bottnar.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinsti-
tutet.

Diagram 5 Cykliskt bidrag till produktiviteten
Årlig procentuell förändring, 4 kvartals glidande me-
delvärde

Anm. Fof = finans- och fastighetsverksamhet.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinsti-
tutet.

keln, en trendkomponent och en oförklarad komponent, som i
genomsnitt för perioden är noll.³

Tabell 1 Produktivitet

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade data

	2000	2001	2002	2003
Näringslivet	4,0	0,0	4,4	3,5
trend	2,9	2,9	2,9	2,9
cyklisk effekt	0,2	-2,6	1,1	0,3
oförklarad	0,9	-0,3	0,4	0,3
Varav:				
Industrin	7,8	-3,1	8,9	5,7
trend	5,7	5,5	5,4	5,4
cyklisk effekt	0,8	-5,9	3,2	0,0
oförklarad	1,3	-2,6	0,3	0,3
Tjänstebanscher¹	2,8	1,2	4,4	3,7
trend	2,5	2,6	2,7	2,7
cyklisk effekt	1,1	0,2	1,6	0,5
oförklarad	-0,9	-1,6	0,1	0,5

¹Exkl. finans- och fastighetsverksamhet

Anm. Den skattade trenden ligger betydligt högre än Konjunkturinstitutets
bedömning av den strukturella produktivitetens utvecklingen.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

I tabell 1 redovisas denna uppdelning för näringslivet, industrin
och tjänstebanscher (exkl. finans- och fastighetsverksamhet).
Som framgår fanns i fjol ett positivt cykliskt inslag i produktivi-
tetstillväxten, framförallt i tjänstebanscher. Eftersom kon-
junkturuppgången har nått längre i industrin (enligt den ekono-
metriskt skattade modellen) är det cykliska bidraget till produkti-
vetstillväxten i industrin betydligt lägre (se diagram 5). Trots att
den cykliska komponenten är positiv och den skattade trend-
mässiga tillväxten är förhållandevis hög (se diagram 6) är den
oförklarade delen också positiv de senaste två åren. Det betyder
att även justerat för normal cyklisk variation är den faktiska pro-
duktivitetstillväxten de senaste åren överraskande hög. Detta
resultat ligger väl i linje med resultaten i ett antal studier av den
amerikanska utvecklingen under senare år.⁴ Spegelbilden av den
hög produktivitetstillväxten är den oväntat kraftiga försvag-
ningen på arbetsmarknaden.

³ Metoden är snarlik den som används för amerikanska data i Gordon, Robert J. "Exploding Productivity Growth: Context, Causes, and Implications", *Brookings Papers on Economic Activity*, nummer 2, 2003. Trendkomponenterna för produktion och arbetade timmar har beräknats med ett Hodrick-Prescott-filter med utjämningsparameter 6400. Den cykliska produktiviteten beräknas genom en regressionsmodell där cyklisk efterfråga på arbetade timmar förklaras av samtida och tidigare cyklisk produktion samt tidigare cykliska arbetade timmar. Detta ger en modell för hur efterfrågan på arbetade timmar samvarierar med konjunktoren. Den cykliska produktiviteten beräknas sedan genom att subtrahera denna skattning av cyklisk variation i arbetade timmar från den cykliska förändringen av produktionen.

⁴ Se exempelvis Gordon, Robert J. "Five Puzzles in the Behavior of Productivity, Investment, and Innovation", manuskript från 10 september 2003, <http://faculty-web.at.nwu.edu/economics/gordon/researchhome.html>.

Högre trend för produktivitetstillväxten

Näringslivets produktivitet har sedan mitten av 1990-talet påverkats starkt av utvecklingen inom teleproduktindustrin, som gett stora positiva bidrag till produktivitetstillväxten. Detta påverkar trendskattningarna för industrin och hela näringslivet.⁵ Men även för näringslivets övriga branscher är trendtillväxten i produktiviteten högre än under 1980-talet (se diagram 6 och 7)⁶. Detta är särskilt tydligt för konsumtionsvaruindustrin, företags- och hushållstjänster samt till viss del handeln.

Den högre trendmässiga produktivitetstillväxten inom dessa branscher bedöms till stor del kunna bestå de närmaste åren. Det finns flera olika förklaringar till den högre trendmässiga produktivitetstillväxten samt skäl för att den till stor del ska bestå under prognosperioden. En är ökad internationell och inhemsk konkurrens. Exempelvis har handeln med livsmedel mellan länder ökat markant de senaste åren. Successiva effekter från ökad IKT-användning utanför teleproduktindustrin kan enligt flera studier⁷ vara en orsak till ökad produktivitetstillväxt i tjänstebanscher. Ett exempel är införandet av datoriserade kassaapparater i handeln.

En annan förklaring av mer bokföringsteknisk natur är att SCB i nationalräkenskaperna det senaste året har börjat införa direkta mått på prisutvecklingen i flera tjänstebanscher, s.k. tjänsteprisindex, istället för de tidigare använda löneindexen. Detta kommer att successivt bidra, och har delvis redan bidragit, till en något högre uppmätt produktivitetstillväxt i tjänstebanscher.⁸ Denna förklaring till högre uppmätt produktivitetstillväxt ger dock inte utrymme för högre nominella timlöneökningar eftersom det nominella förädlingsvärdet inte påverkas, d.v.s. prisökningstakten blir lägre i motsvarande grad.

För teleproduktindustrin bedöms den trendmässiga produktivitetstillväxten framöver dock vara lägre än under 1990-talet.

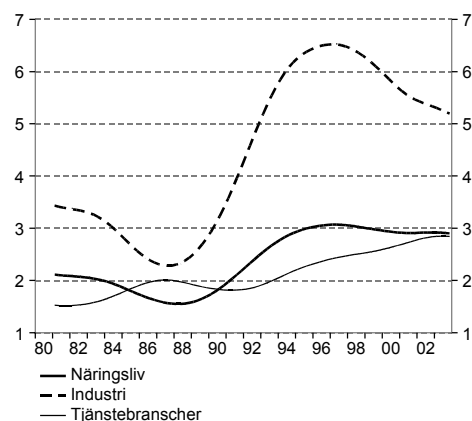
⁵ Produktivitetstillväxten i hela industrin var 6,3 procent i genomsnitt 1994–2003. Motsvarande värde för industrin exklusive teleprodukter är 4,2 procent. Beräkningen av förädlingsvärdet i fast pris och därmed även produktiviteten är dock särskilt osäker i branscher med snabb teknologisk utveckling. I Edquist, Harald, "The Swedish ICT Miracle – Myth or Reality", SSE/EFI Working Paper No. 556, februari 2004, presenteras kalkyler som indikerar att produktivitetstillväxten i den svenska teleproduktindustrin har överskattats kraftigt under andra halvan av 1990-talet.

⁶ Ökad trendmässig arbetsproduktivitet kan något förenklat sägas bero dels på att kapitalintensiteten ökar, d.v.s. mer kapital per arbetad timme, dels på ökad totalfaktorproduktivitet, d.v.s. effektivare kapital och/eller arbetskraft. Den trendmässiga uppgången i arbetsproduktiviteten sedan 1980-talet bedöms i första hand vara effekt en av det senare.

⁷ Se t.ex. Lind, David "Tillväxtens drivkrafter", *Ekonomisk Debatt*, 2002, årgång 30 nummer 7, som analyserat IKT-användningens effekter på näringslivets produktivitetstillväxt och kommit fram till att dessa ökade mot slutet av 1990-talet. Liknande resultat har presenterats av OECD i rapporten "ICT and Economic Growth", 2003.

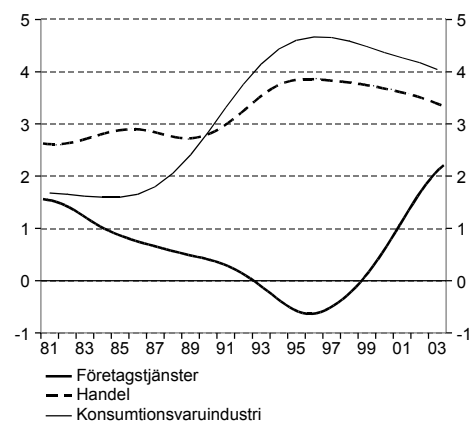
⁸ Den högre produktivitetstillväxten för t.ex. företagstjänster kan delvis bero på införandet av tjänsteprisindex för datakonsulter under 2003. De närmaste året väntas tjänsteprisindex införas även för bl.a. arkitekter, juridiska och ekonomiska konsulter samt byggkonsulter.

Diagram 6 Trender i produktiviteten
Årlig procentuell förändring

Anm. Exkl. finans- och fastighetsverksamhet.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 7 Trender i produktiviteten
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Men det är ändå rimligt att anta en betydligt starkare trendmässig produktivitetsökning för teleproduktindustrin än för övrig industri, åtminstone de kommande åren.

Konjunkturrell anpassning mot trend

Under prognosperioden kommer produktivitetstillväxten att präglas dels av den konjunkturrella anpassningen mot trendtillväxt och dels av utvecklingen för teleproduktindustrin. Skattningarna ovan tyder på att produktivitetsökningen, framför allt i tjänstebranscherna, kommer att avta mot trend av konjunkturrella skäl. Återhämtningen för teleproduktindustrin har dock kommit något senare än för övriga industrin och produktivitetstillväxten bedöms bli hög i denna bransch de kommande åren. Detta betyder att produktivitetstillväxten totalt blir högre än den trendmässiga även i år och nästa år. Därtill pekar trendskattningsarna på att den strukturella produktiviteten kommer att utvecklas starkare de kommande åren än enligt tidigare bedömningar.

En effekt av den högre produktivitetstillväxten är att det dröjer innan den stigande efterfrågetillväxten leder till stigande sysselsättning. Först i början på 2005 vänder sysselsättningen uppåt. I år och nästa år väntas produktiviteten i näringslivet öka med 3,1 respektive 2,7 procent (kalenderkorrigerat). Den strukturella produktivitetstillväxten bedöms de kommande åren vara 2,6 procent, vilket är 0,2 procentenheter högre än i Konjunkturinstitutets tidigare bedömningar.